

Maestrat.

PRON.: *baʃibõna*, oït allí mateix, 1933; a Rissec, 1934 (exc. 237, Ll i, pàg. zero) i en les enquestes de 1961, a tots els pobles de la rodalia i en aquest mateix (xxviii, 19-23).

MENC. ANT. 1157, com afr. d'Alcanyís: *Valibonam*, en una carta de població de la ciutat aragonesa (Nicolás Sancho, *Descripción de la ciudad de Alcañiz*, 587); 1179: *Balbona*, amb el mateix caràcter, després de *Fond-spatla* i *Mont-roig (Monte Rubeo)*, i seguit de *Jaganta* (N. Sancho, o. c. 590).

En els docs. d'aquest temps, mal dominat això encara pels cristians, hi ha còpies poc exactes, amb formes sovint alterades com les tres següents: 1194: una carta concedida a pobladors de *Camaron*, afr. «Serra de *Fos Calandá* --- *Alcorisa* --- *Benifigum* et incluid *Valipon* --- et *Almenarella* et *Giagantam* molis d'*Ares* et *Lechave* et de *Balmana* et *Bel* --- sicut claudit *Morellam*» (CoDoACA VIII, 89)¹ on reconeixem *Benafigos*, *Almenarilla* [damunt Todolella], *Ares*, La Llécua, *Vallivana* i *Bel*; 1195: «l'*aqua de Valimona*» divideix entre *Benifassà* i el *Boixar* (Font Rius C. d. p. § 202), identificació insegura, perquè sembla que hi hagué un altre «torrentem *Vallis Bonum*» més al NE. (ib. § 96); 1209: *Callis Ibone* (Mz. Pi., *Cantar de Mio Cid*, p. 65) que en reproduir-ho pel BSCC xxviii, 357, ja s'esmenà com *Vallis Ibone*.

Consolidada la Conquesta, vénen dades més normals i fidedignes: 1233: repoblat a fur de Saragossa (EEMCA III, 272); 1241: *Ballibona* (BABL XII, 171); 1249, afrs. de Morella, copiat a l'arxiu munic. de Cincorres: «deveses de *Valiuana*, de *Salvasoria* e de la vall de *Valibona* e de *Talagó*» (f.712, Ll. xxviii, 9.21); i després: «ad castrum de *Cervol*, et transversat per fundum de *Vallibona* --- ad terminum de *Xert*» (xxviii, 10.1); 1250: *Vallibona* (BSCC xv, 115); 1262 i 1272: *Vallibona*, citat junt amb Herbés (Mtz. Fdo., *DocValACA*, n° 392 i 1316); 1331: *Vallibona* (BSCC xiv, 350); 1386: *Vallibona*, en la còpia d'un doc. d'Anfós el Magnànim que trobo a l'Arxiu de Cincorres.

En el Capbreu Milian, de Morella, a. 1443: «una sort de terra en la partida de *Vallibona*», «fill d'en Berthomeu de *Vallibona*», «*Pere Bonet de Vallibona*», «una sort de terra a les *Vallibones*» (f° 17v, 14r, 21v. 31v); S. XVI: *Villabona* (*Memor. Muñoz*, BDCC XIV, 432). No figura en els censos de moriscos dels SS. XVI-XVII. Cf. Lz. Vargas I, 206.

ETIM. La combinació d'aquest nom amb els altres que segueixen, acaba de comprovar que aquí tenim compostos del ll. VALLIS, seguit d'un adjectiu —*bona*, *vana*, *crosa* etc. A la conservació de la -i-, en altres casos hi hauran contribuït altres raons, però en alguns i particularment en aquest i el de *Vallivana*, s'explica simplement per la fonètica mossàrab que

manté les vocals finals; aquí la i llatina. No hi ha cap raó ferma per dubtar que *Vallibona* conté l'adj. *bo*, *bona* igual que el cat. comú *Vallbona*, a desgrat de les alteracions o deturpacions que hi presenten alguns dels citats docs. del S. XII (mala segmentació en *ibona*; ultracorr. llatinitzant amb -p- etc.) Notem que *Vallibona*, està en contrast amb *Vallivana*, per la situació immediata i quasi paral·lela, i també per la naturalesa del país: en aquesta pastures, deveses, quasi sense població; *Vallibona*, plena de masos, edificada en nucli considerable, conreada de cap a cap: aquesta és la 'vall bona' en contrast amb la buidor de l'altra.

Ja veurem que la variant *Valli-*, no es deu a aquest factor sinó a d'altres en els articles dels noms següents. La conservació de la d'aquesta -i- es troba en terres del Nord lluny de mossàrab; un altre sector es troba a la zona de toponímia pre-catalana, del Nordoest, on es manté -i- e fina, sovint vacil·lant entre -e / -i: allà, amb els diferents resultats locals de -ll: *Baricauba* i *Barimanya* (o *Marimanya*) en el gascó de la V. d'Aran tal com, en fi de mot, *Coma-lavare* a la Vall d'Àneu (te. d'Isil); *Bazimanya* i *Bazimaçó*, a Berganui (amb -z-). *Vaticasa* te. Alins d'Isàvena. En aquests -ll- passant per *d* acabant en -z- o ensordint-se en -t.

¹ En el *Bol.Hi.Ge.B.Ar.* III, 187-9, es publica una descripció semblant, si bé amb formes lleument canviades i datant-la de 1209, que pogué ser còpia o renovació d'aquella.

è)b

VALLICROSA

I. Vall i antic alou i església en els Aspres de Rosselló en te. de Cameles, escrit *Bellecrose*, mapa Min. Int.

MENC. ANT. 975: *Valle Crosa* (Alart, *InvLC*, s. v. *croso*); 991: «in Villanova que vocant *Rotero* et de *Vallecrosa* (col.l. Moreau XIV, 229) i «in *Puligo* et in *Valle Crisa*» (Mor. XIV, 162; Abadal, *Eixalada*, p. 218); 1032: «Petro Ferrandi de *Vallicrosa* (junt amb *Montescot*)» (Mor. III, 89); 1142: «que vocatur *Vallicrosa*» (*InvLC*, s. v. *vall*); 1174: *Petrum de Valicrosa* (citat 5 cops) (Desplanque, *Arch. Thuir*, p. xxviii); 1230: Gi.de *Valicrose* (*InvLC*, s. v. *croso*); 1395: *Vallicrosa* (Alart, *Do. Ge. Hi.*). Ponsich (*Top.* 53) hi afegeix *Vallicrosa* a. 1080, 1282, *Vallicrosa* 1258, i 5 cites de la «ecclesia S. Michaelis de *Vallicrosa*» des de 1259 a 1409. Però no aprovo que encapçali amb una forma *Vallicrosa* que no sembla haver existit mai: encara que a l'*InvLC* llegim en doc. de 1276: «Al Pla de *Valcrosa*» és un hapax que pot ser mal llegit per *Vallicrosa*. Amb metàtesi de les vocals *Vilacrosa*: «mise en quarantaine des lieux de *Camelas*, *Castellnou Politg* et ~» en un doc. de 1630 (Desplanque, o.c. p. 18).